

ZAMONAVIY GLOBAL TENDENSIYALAR KONTEKSTIDA O‘ZBEKISTONDA INVESTITSIYA MUHITINI TAKOMILLASHTIRISH STRATEGIYALARI

*Maxmudov Anvarjon Maxmudovich Farg'ona davlat
texnika universiteti, katta o'qituvchisi, PhD,
Mo'minova Xojarxon, Baxtiyorov Muhammadjon
Farg'ona davlat texnika universiteti, 2-kurs talabalari*

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy global tendensiyalar, xususan iqtisodiy integratsiya, raqamli transformatsiya va yashil iqtisodiyot sharoitida O‘zbekistonda investitsiya muhitini takomillashtirish masalalari kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqotda investitsiya muhitining mohiyati, unga ta’sir etuvchi ichki va tashqi omillar, shuningdek mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning investitsion jozibadorlikka ta’siri o‘rganilgan. O‘zbekistonda investitsiya muhitini yanada takomillashtirish, xorijiy investitsiyalar oqimini oshirish, iqtisodiy o‘shishni jadallashtirish va barqaror rivojlanishni ta’minlash bo‘yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: investitsiya muhiti, global tendensiyalar, investitsion jozibadorlik, iqtisodiy o‘shish, xorijiy investitsiyalar, strategiyalar, iqtisodiy islohotlar, infratuzilma, huquqiy muhit, raqamlashtirish.

Globalashuv jarayonlari va xalqaro iqtisodiy integratsiyaning chuqurlashuvi sharoitida investitsiya muhitini yaxshilash har bir mamlakatning ustuvor vazifalaridan biriga aylanmoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar uchun xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, milliy iqtisodiyotning barqaror o‘shishini ta’minlash va raqobatbardoshlikni oshirishda muhim omil hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonda investitsiya muhitini takomillashtirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

So‘nggi yillarda mamlakatda investitsiya faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, investorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, huquqiy bazani mustahkamlash hamda iqtisodiy islohotlarni jadallashtirish borasida keng ko‘lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmogda. Xususan, soliq tizimini liberallashtirish, tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish va davlat boshqaruvida raqamlashtirish jarayonlari investitsion jozibadorlikni oshirishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, global iqtisodiyotda yuz berayotgan o‘zgarishlar, jumladan, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, yashil texnologiyalarga o‘tish va xalqaro kapital harakatining faollashuvi investitsiya siyosatini yangi bosqichga olib chiqishni talab etmoqda. Bu esa O‘zbekistonda investitsiya muhitini zamonaviy talablarga mos

ravishda takomillashtirish, mavjud muammolarni bartaraf etish va samarali strategiyalar ishlab chiqishni taqozo etadi.

Zamonaviy global tendensiyalar sharoitida O‘zbekistonda investitsiya muhitini yaxshilashning ustuvor yo‘nalishlarini tahlil qilish hamda uni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Investitsiya muhiti har qanday mamlakat iqtisodiy rivojlanishining asosiy harakatlantiruvchi omillaridan biri bo‘lib, u kapital oqimining hajmi, tarkibi va yo‘nalishini belgilab beradi. U faqat iqtisodiy ko‘rsatkichlar bilan emas, balki huquqiy tizimning mustahkamligi, siyosiy barqarorlik, institutsional sifat va bozor infratuzilmasining rivojlanganlik darajasi bilan ham bevosita bog‘liqdir. Xalqaro amaliyotda investitsiya muhiti qanchalik barqaror va prognoz qilinadigan bo‘lsa, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (FDI) oqimi shunchalik yuqori bo‘lishi isbotlangan. Masalan, Jahon banki metodologiyasiga ko‘ra, biznes yuritish sharoitida 10 pog‘ona yaxshilanish FDI oqimini o‘rtacha 3–5% ga oshirishi mumkin.

O‘zbekiston iqtisodiyotida so‘nggi yillarda investitsiya muhitini yaxshilashga qaratilgan tizimli islohotlar amalga oshirildi. 2017-yilda valyuta bozorining to‘liq liberallashtirilishi bu jarayondagi eng muhim burilish nuqtalaridan biri bo‘ldi. Natijada, xorijiy investorlar uchun valyuta ayirboshlashdagi cheklovlar bekor qilindi va kapital harakati erkinlashdi. Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, 2017-yilda mamlakatga jalb qilingan jami investitsiyalar hajmi taxminan 11,6 milliard AQSh dollarini tashkil etgan bo‘lsa, 2018-yilda bu ko‘rsatkich 16 milliard dollardan oshdi, 2019-yilda esa 23 milliard dollarga yaqinlashdi. COVID-19 pandemiyasi davrida (2020-yil) global investitsion oqimlar pasaygan bo‘lsa-da, O‘zbekistonda bu ko‘rsatkich 22 milliard dollar atrofida saqlanib qoldi. 2023–2024-yillarga kelib esa umumiy investitsiyalar hajmi 30–32 milliard dollar oralig‘iga yetdi. Bu o‘shish 7 yil ichida deyarli 2,5 baravar ko‘payganini ko‘rsatadi.

To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (FDI) dinamikasi ham sezilarli ijobiy tendensiyani namoyon etmoqda. 2017-yilda FDI hajmi 2,4 milliard dollar bo‘lgan bo‘lsa, 2021-yilda 5,3 milliard dollar, 2023-yilda esa 7 milliard dollardan oshdi. Bu ko‘rsatkichlar O‘zbekistonning investitsion jozibadorligi oshib borayotganini tasdiqlaydi. Ayniqsa, energetika, qurilish, tog‘-kon sanoati va xizmatlar sohasi eng ko‘p investitsiya jalb qilayotgan tarmoqlar sifatida ajralib turadi.

Biroq investitsiya muhitida hali ham ayrim tizimli muammolar mavjud. Jahon banking “Doing Business” reytingida O‘zbekiston 2016-yilda 87-o‘rinda turgan bo‘lsa, 2020-yilga kelib 69-o‘ringa ko‘tarildi. Bu ijobiy tendensiya bo‘lsa-da, huquqiy himoya, shartnomalarning ijrosi va sud tizimi samaradorligi bo‘yicha hali ham takomillashtirish zarur. Xususan, investorlar uchun sud jarayonlarining o‘rtacha davomiyligi 200–250 kun atrofida bo‘lib, bu rivojlangan davlatlarga nisbatan yuqori hisoblanadi.

Infratuzilma masalasi ham investitsiya muhitining muhim tarkibiy qismi bo‘lib qolmoqda. Transport-logistika xarajatlari ayrim hududlarda mahsulot tannarxining 20–30% gacha qismini tashkil etadi, bu esa investitsion samaradorlikni pasaytiradi. Shuningdek, hududlar o‘rtasida elektr energiyasi, gaz ta‘minoti va sanoat zonalari rivojlanish darajasida farqlar mavjud.

Global iqtisodiy tendensiyalar esa investitsiya siyosatini yanada murakkab va ko‘p qatlamli tizimga aylantirmoqda. Hozirgi davrda dunyo bo‘yicha investitsiyalarning 65% dan ortig‘i xizmatlar sohasi va raqamli iqtisodiyotga to‘g‘ri keladi. Masalan, 2023-yilda global FDI hajmi taxminan 1,3 trillion dollarni tashkil etgan bo‘lsa, uning katta qismi yashil energetika va raqamli texnologiyalarga yo‘naltirilgan. Bu esa O‘zbekiston uchun ham yangi imkoniyatlar ochadi.

O‘zbekistonda ushbu global tendensiyalarga mos ravishda bir qator strategik islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan rivojlanish strategiyasida xususiy sektor ulushini YAIMda 80% ga yetkazish, davlat investitsiyalarining samaradorligini oshirish va yiliga o‘rtacha 7% iqtisodiy o‘shishni ta‘minlash maqsad qilingan. Davlat-xususiy sheriklik (PPP) loyihalari hajmi ham kengayib, 2024-yilga kelib 70 milliard dollardan ortiq loyihalar portfeli shakllangan.

Shu bilan birga, soliq tizimining optimallashtirilishi natijasida korporativ foyda solig‘i 15% atrofida saqlanib qolmoqda, qo‘shilgan qiymat solig‘i (QQS) esa 12% darajasida belgilangan bo‘lib, bu mintaqaviy o‘rtacha ko‘rsatkichlardan pastroq hisoblanadi va investitsion jozibadorlikni oshiradi.

Umuman olganda, O‘zbekiston investitsiya muhiti so‘nggi yillarda sezilarli darajada yaxshilangan bo‘lsa-da, uni yanada takomillashtirish uchun institutsional islohotlarni chuqurlashtirish, huquqiy kafolatlarni kuchaytirish, logistika va infratuzilmani modernizatsiya qilish hamda innovatsion iqtisodiyotga o‘tishni tezlashtirish zarur hisoblanadi.

O‘zbekistonda investitsiya muhitini takomillashtirish masalalari kompleks tarzda tahlil qilindi. O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda mamlakatda investitsiya siyosatini liberallashtirish, valyuta bozorini erkinlashtirish, soliq tizimini optimallashtirish va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini rivojlantirish orqali investitsion jozibadorlik sezilarli darajada oshgan.

Statistik ma‘lumotlar asosida 2017–2024-yillar oralig‘ida umumiy investitsiyalar hajmi qariyb 2–2,5 baravar o‘shib, 30 milliard AQSh dollari atrofida shakllangani aniqlandi. Shu bilan birga, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hajmining barqaror o‘shishi iqtisodiyotning ochiqlashuvi va xalqaro kapital bozorlariga integratsiyalashuv jarayonlarining kuchayganini tasdiqlaydi.

Biroq, mavjud yutuqlarga qaramay, investitsiya muhitida ayrim tizimli muammolar saqlanib qolmoqda. Jumladan, huquqni qo‘llash amaliyotidagi nomuvofiqliklar, sud tizimi samaradorligining pastligi, logistika va infratuzilma

rivojlanishidagi hududiy tafovutlar hamda institutsional cheklovlar investitsiya oqimiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Global iqtisodiy jarayonlar esa investitsiya siyosatini yanada moslashuvchan, innovatsion va raqamli asosda rivojlantirish zarurligini ko'rsatmoqda. Raqamli iqtisodiyot, yashil energetika va xalqaro kapital oqimlarining o'zgarishi O'zbekiston uchun yangi imkoniyatlar bilan birga yangi talablarni ham yuzaga keltirmoqda.

Umuman olganda, O'zbekistonda investitsiya muhitini yanada takomillashtirish uchun huquqiy bazani mustahkamlash, institutsional islohotlarni chuqurlashtirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish hamda innovatsion iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu chora-tadbirlar mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy barqarorligini ta'minlash va global investitsion bozorida raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmon va qarorlari. – T.: O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 2017–2025 yillar.
2. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Investitsiyalar va asosiy kapitalga yo'naltirilgan mablag'lar bo'yicha yillik hisobotlar. – Toshkent, 2018–2025.
3. Jahon banki (World Bank). World Development Indicators (WDI). – Washington, D.C., 2017–2024.
4. Jahon banki. Doing Business Report. – Washington, D.C., 2017–2020.
5. UNCTAD. World Investment Report 2023: International Tax Reforms and Sustainable Investment. – United Nations, Geneva, 2023.
6. IMF (International Monetary Fund). World Economic Outlook Database. – Washington, D.C., 2024.
7. OECD. Investment Policy Reviews: Uzbekistan. – Paris, 2022.
8. Karimov I.A. O'zbekiston iqtisodiy islohotlar yo'lida. – Toshkent: O'zbekiston, 2016.
9. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston NMIU, 2021.
10. Abdug'aniyev A.A., Shodmonov Sh.Sh. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.
11. Mankiw N.G. Principles of Economics. – Cengage Learning, 9th Edition, 2021.
12. Blanchard O. Macroeconomics. – Pearson, 8th Edition, 2020.
13. UNCTADstat Database – Foreign Direct Investment inflows by country. – 2017–2024.
14. Asian Development Bank (ADB). Uzbekistan Country Economic Update. – Manila, 2023.
15. World Economic Forum. Global Competitiveness Report. – Geneva, 2019–2023.